

Dodenakkers Noorden als trekpleister en bron van kennis

**ACHTERGROND
MEMENTO MORI**

- Grensoverschrijdend netwerk rond thema sterven en begraven
- Noordelijke grafcultuur in kaart gebracht

Door Esther van der Meer

Groningen Venetië heeft San Michele, Parijs Père Lachaise, Londen High Gate, Amsterdam Zorgvlied. Dodenakkers zijn niet alleen de laatste rustplaatsen van de doden, maar ook culturele trekpleisters voor de levenden. Bart Ramakers: "Begraafplaatsen zijn tastbaar erfgoed, ze zijn overal om ons heen."

Ramakers is hoogleraar oudere Nederlandse letterkunde aan de Rijksuniversiteit Groningen en namens de universiteit lid van het kennisnetwerk Memento Mori (gedenk te sterven). Dat wil de Noordelijke grafcultuur beter ontsluiten. Erfgoedinstellingen als de Stichting Oude Groninger Kerken, de Fryske Akademy en het Drents Plateau zijn erbij betrokken.

"We willen een kennisinstituut vormen rond het thema sterven en begraven in Groningen, Friesland, Drenthe en Oost-Friesland. Er ligt een staatkundige grens, maar in religieuze, economische en culturele zin is er in de geschiedenis veel interactie geweest. We worden verbonden door de reformatie. Seizoensarbeiders trokken over de grens. Er liggen Nederlanders begraven in Duitsland en andersom."

Het Noorden beschikt over prachtige begraafplaatsen. Ramakers: "Kerkhoven bij kerkjes op het Hogeland, maar ook monumentale gemeentelijke begraafplaatsen als de Zuiderbegraafplaats in Assen en Buitenwoel in Veendam. Over sommige is veel bekend, over andere weten we alleen van wie de grafrechten zijn."

Memento Mori wil zoveel mogelijk gegevens in een grote, doorzoekbare database bij elkaar brengen. Niet alleen van historische graven, maar ook van moderne. "Het beheer van kerkhoven betekent niet alleen onderhoud, maar ook het ruimen van graven. Wat haal je weg en wat laat je staan? Dat beslis je niet alleen maar op basis van het feit dat grafrechten verlopen zijn. Het gaat ook om

wie er begraven ligt, wat de cultuurhistorische waarde van een steen is of de landschappelijke waarde. Door dat nu te beschrijven help je de beheerders van de toekomst."

De database van Memento Mori biedt meer mogelijkheden. Zo'n register kan een bron zijn voor wetenschappelijk onderzoek naar graven en begraafplaatsen, maar ook naar rituelen rond het graf als rouw en uitvaart. Je kunt bijvoorbeeld kijken welke invloed de Spaanse griep die hier huishield

heeft gehad op uitingen op grafstenen."

En er zijn ook op toeristisch gebied mogelijkheden. "Je kunt denken aan een app die informatie geeft over bijzondere graven en overledenen. Maar ook aan exposities. Het Schlossmuseum in Jever bereidt een tentoonstelling voor rond het begrafenisthema. In 2013 willen we een vergelijkbare tentoonstelling in Nederland houden."

✉ esther.van.der.meer@dvhn.nl

Lezingendag

Memento Mori houdt donderdag een lezingendag in de Remonstrantse Kerk aan de Coehooringel in Groningen. Sprekers vertellen onder meer over hendaagse gebruiken rond het sterfbed, historisch-medische opvattingen over de dood en stervensbegeleiding tussen 1500 en 1700. Kaarten kosten 5 euro, lunch inbegrepen. Meer informatie: www.memento-mori.nl.

▲ Bij de Stefanuskerk in Noorddijk staat een aantal zerken met grafpoëzie. Eén van de begravenen was duidelijk geen gelovige: het gedicht op zijn steen eindigt met *Op wetenschap vertrouwen/Niet om weder op te staan/Daarop vergeefsch zij bouwen/Want de mensch is geheel stof*. Foto: DvhN/Jilmer Postma

Grafpoëzie

*Afgemat door lichaamsskwalen
Uitgeput door ziekte en pijn
Moest toen onze lieve moeder
Hier een prooi der wormen zijn.*

Siddeburen Dit gedicht staat op een graf in Siddeburen. Het behoort tot de zogeheten 'Wormenverzen', grafgedichten waarin verwezen wordt naar wat er onder de grond gebeurt na onze dood. In Groningen en in de grensstreek met Drenthe zijn er zo'n twintig van dit soort gedichten op graven gevonden uit de late negentiende en het begin van de twintigste eeuw. En ze zijn niet de enige. In de tweede helft van de negentiende eeuw was grafpoëzie een trend. Ramakers: "Een typisch Gronings verschijnsel lijkt het, met prachtige gedichten op grafstenen." Daar is al sporadisch onderzoek naar gedaan, maar een grafregister zou systematisch onderzoek mogelijk maken op basis van een volledige inventarisatie. Ik zou dat zeer interessant vinden. Wat zeggen de gedichten over degene die begraven ligt, zijn er schrijvers waar veelvuldig aan gereferereerd wordt, zegt het iets over de kennis van de literatuur van die tijd? Daar zou ik graag promotieonderzoek naar laten doen."

”
Prachtige begraafplaatsen als Buitenwoel